

Grosshandlaren, bönderna och kungen

14/2
FIL LIC Ragnhild Frykberg, dotter till den från försvarsstriden 1914 kände grosshandlaren J E Frykberg, har givit ut en bok om *Bondetåget 1914* (Hörsta förlag, 13:50). Anledningen till boken, som i huvudsak innehåller förut bekanta uppgifter, är tydligen att författarinnan velat utnyttja sin fars brev och anteckningar. Det som ger skriften ett visst intresse synes alltigenom härröra från detta förut outnyttjade källmaterial.

Under bondetågstiden utpekades grosshandlare Frykberg ofta som den egentlige initiativtagaren till aktionen. Påståendet väckte reaktion bland dem som var angelägna att framhäva det spontana i böndernas uppträdande och befarade att ett bondetåg arrangerat av en grosshandlare inte skulle verka riktigt äkta. Av dr Frykbergs redogörelse framgår med all tydlighet att påståendet om hennes fars centrala insats är riktigt. Självva tanken på en böndernas hänvändelse till kungen kom visserligen från en jordbrukare, Uno Nyberg — som senare förde "allmogens" talan inför kungen på borggården — men det var Frykberg som på allvar tog upp saken och efter en hel del besvär och påstötningar fick Nyberg att medverka. Med detta konstaterande bestrids naturligtvis inte att Frykbergs initiativ väckte ärlig entusiasm inom stora bondegrupper.

En annan fiktion, som omhulldes av bondetågets organisatörer och sympatisörer, var att bönderna drevs uteslutande av försvarsvilja och fosterlandskärlek och att partipolitik var denna kärnsunda, av intriger och beräkningar obesmittade "allmoge" (ordet fick en renässans vid den tiden) helt främmande. Till en början trodde man att det var så eller låtsades åtminstone tro det — detta förklarar exempelvis att regeringen ställde kaserner till deltagarnas förfogande. Men i realiteten var arrangörerna klara på att aktionen var riktad mot den liberala ministären och att det gällde att spela ut kungen mot statsministern Karl Staaff. Även på denna punkt är dr Frykbergs framställning belysande; den klarlägger tillika att kungen gick med på spelet och, instruerad av ledande högermän, snart lärde sig rollen som huvudaktör.

Några av dr Frykbergs uppgifter i detta sammanhang är förbluffande bevis på det goda, utåt helt dolda samarbetet mellan kungen och bondetågsledarna. Den 16 januari 1914 — tre veckor före taget — uppväktade Frykberg kungen; redan dessförinnan hade kungen givit Frykberg meddelanden om sina planer. Under samtalet yttrade kungen: "Jag är en konstitutionell konung och kan därefter (vid mottagandet av taget) inte säga allt vad jag vill, men jag skall säga så mycket jag kan." Ett förslag om att statsråden skulle inbjudas att bevisa uppväktningen för kungen avvisa-

Bondetåget på väg över Norrbro mot Slottet den 6 februari 1914. Infällda i bilden ses till vänster bondetågets initiativtagare, grosshandlare J E Frykberg, till höger Gustaf V på ett porträtt från samma år.

des av denne; "han kände sig ej tillräckligt fri — därtill vore statsrådets handlingsätt sådant att deras närvaro endast skulle kännas pinsam". Dagen före taget, den 5 februari, höll Frykberg kungen att "odalmännen" kom till Stockholm "för att få ett kungligt svar på sin hemställan — men de ville ej bli avskedade med några vackra fraser för sitt fosterländska sinne". Kungen förstod genast vad som avsågs och lovade att hålla ett "kraftigt" tal; han ville dock "ej tala så att ministären går utan den må gå i mars—april". Därefter läste kun-

gen upp sitt av Sven Hedin och löjtnant Benedich författade anförande. Frykberg var i stort sett nöjd, men begärde att kungen skulle föra in orden "jag lovar att icke svika Eder". Kungen ville ha betänketid, men "Frykberg utbad sig svar samma dag", och kungen gick med på att införa den önskade satsen.

Dr Frykbergs skrift bekräftar alltså även den bild av kungens personliga uppträdande som allt klarare utformats genom de uppgifter som framkommit under senare år. Den gamla högerlegenden att Staaff skulle ha uppträtt ohöv-

ligt och ohederligt mot kungen har inte kunnat beläggas med några konkreta exempel. Däremot har det blivit fastställt att kungen uppträdde simpelt och oärligt mot sin regering. Nu visar det sig att kungen till och med inför personer som han knappast kände förtalade sina "rådgivare" och diskuterade hur och när han skulle bli av med dem. Bondetåget och borggårdskuppen — 45 år efter dessa händelser ter de sig i historiens ljus ungefär så som de argaste vänstermännen såg dem år 1914.

HERBERT TINGSTEN